

ra 778'de (1376) Kahire'ye gitti ve oraya yerleşti. Nüreddin el-Celâvî el-Mağribî'ye fıkıhta ve diğer ilimlerde yirmi yıl öğrencilik yaptı. Hocası hastalanınca onun tavsiyesi üzerine İzzeddin İbn Cemâ'nın derslerine devam etti. Fıkıh ve usûl-i fıkıh başta olmak üzere birçok konuda İbn Haldûn'dan faydalandı. İbnü'l-Hâim, Nüreddin ed-Demîrî, Zeyneddin el-İrâkî ve zamanın diğer birçok âliminden kelâm, felsefe, mantık, nahiv, belâgat, tıp, 'astronomi, aritmetik, cebir, geometri gibi değişik alanlarda ders okudu.

Uzun süre geçim sıkıntısı çeken Bisâtî öğretim hayatına Şeyhüniyye Medresesi'nde Mâlikî fıkıh okutarak başladı (805/1402-1403). Daha sonra Sâhibiyye, Cemâleddin ve Berkûkiyye medreselerinde müderrislik yaptı. Nâsiriyye Türbesi (hankah) şeyhi oldu. Bir süre kadî nâibliği de yapan Bisâtî, 823'te (1420) Cemâleddin el-Akfehsî'nin ölümü üzerine Mısır Mâlikî başkadılığına getirildi ve ölümüne kadar bu görevini sürdürdü. Onun bu görevde bulunduğu dönemde İbn Hacer Şâfiî, Aynî de Hanefî kadısı idi. Bisâtî 833 (1430) yılında hacca gitti. Bir sene kadar Mekke civarında ikamet edip ders okuttu. Sadece Mâlikî mezhebinin değil diğer mezheplerden de çok sayıda kişi ondan ders aldı. Bunlar arasında Kemâleddin İbnü'l-Hümâm, Ebü'l-Kâsım en-Nüveyrî, Seâlibî, Celâleddin el-Mahallî, Muhammed b. İbrâhim b. Ferhun, Sehâvî ve Şümunnî gibi âlimler sayılabilir.

13 Ramazan 842'de (27 Şubat 1439) bir cuma gecesi vefat eden ve cenaze namazı İbn Hacer tarafından kılınan Bisâtî hocası İzzeddin İbn Cemâ'nın yanına defnedildi.

Eserleri. Bisâtî'nin nüshaları bilinen tek eseri *Şifâ'ü'l-galîl 'alâ kelâmi's-Şeyh Hâil* olup Mâlikî fakihî Halîl b. İshak el-Cündî'nin *el-Muhtaşar* adlı eserine yapılan bir şerhtir. Müellif bu şerhi tamamlayamamış, son bölümü Ebü'l-Kâsım en-Nüveyrî tarafından yazılmıştır (yazma nüshaları için bk. Brockelmann, GAL, II, 102). Bisâtî'nin kaynaklarda adları geçen diğer başlıca eserleri de şunlardır: *Tavzîhu'l-ma'kûl ve tahrîrû'l-men-kûl*, *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Mevâkıf*, *Nüket 'ale't-Tavâli'*, *Hâşiye 'ale'l-Mutavvel*, *Hâşiye 'alâ Şerhi Metâli'i'l-envâr*.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Đav'ü'l-lâmi'*, VII, 5-8; a.mlf., *ez-Zeyl 'alâ Ref'i'l-işr*, Kahire 1966, s. 220-239; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 32, 33; a.mlf., *Hüsnü'l-muḥâdara*, I, 462; Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, *Neylû'l-ibtihâc (ed-Dibâcû'l-müzhêb içinde)*, Kahire 1329-30, s. 300-303; *Keşfü'z-zunân*, I, 1475; II, 1117, 1256, 1327, 1628, 1716, 1717, 1751, 1758, 1893; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 245, 246; Şevkânî, *el-Bedrû't-tâli'*, II, 112, 113; *İzâhu'l-meknûn*, I, 339, 557; II, 441; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, s. 241; Brockelmann, GAL, II, 102; Suppl., II, 97; Ziriklî, *el-A'lam*, VI, 228; Kehhâle, *Mu'cemû'l-mü'ellifin*, VIII, 291.

M. ESAD KILIÇER

Bİ'SET

(البعثة)

Genel olarak
peygamberlikle görevlendirme,
özel olarak da Hz. Muhammed'in
peygamberlikle görevlendirilmesi
anlamına gelen bir terim.

"Göndermek, yönleltmek; yaratmak" gibi mânalara gelen bi'set Kur'an'da "peygamberlikle görevlendirme" (el-Bakara 2/129, 213), "ilham etmek" (el-Mâide 5/31), "ölüleri diriltmek" (el-Bakara 2/56, 259), "uykudan uyandırmak" (el-En'âm 6/60; el-Kehf 18/12), "musallat kılmak" (el-İsrâ 17/5) gibi değişik anlamlarda kullanılmıştır. Kelâm terimi olarak Allah'ın, kullarından dilediğini nübüvvet ve risâletle görevlendirmesi demektir. Kur'an-ı Kerim'de daha çok resul*ün bi'setinden bahsedildiği için (bk. M. Fuad Abdülbâkî, s. 124) olacak ki Ebü'l-Bekâ bi'setin nebî*lere değil resullere mahsus olduğunu belirtir (*el-Külliyât*, s. 99). Ancak bazı âyetlerde nebîlerin de bi'setinden söz edilmesi (meselâ bk. el-Bakara 2/213), bu terimin resulün yanında nebîye de şâmil olduğunu gösterir. Kur'an'a göre bi'set ilk insan cemiyetinin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Allah başlangıçta tek bir ümmet olan insanlara, tarihin en eski dönemlerinden itibaren müjdeleyici ve uyarıcı nebîler göndermiş, anlaşmazlıkları gidermek maksadıyla verecek hükümlere esas teşkil etmesi için peygamberlerle birlikte kitap indirmiş (el-Bakara 2/213); insanların kendisine kulluk etmeleri ve azgın şeytandan (tâgût) uzak durmaları konularında onlara yardımcı olmak, böylece âhirette bir bahane (hüccet) ileri sürmelerini önlemek için (en-Nisâ 4/165) her ümmete resul göndermiş (en-Nahl 16/36), peygamber gönderilmeyen insanlara azap edileceğini açıklamıştır (el-İsrâ 17/15).

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden sadece Hz. Mûsâ'nın bi'setine dair ayrıntılı bilgi verilir. Bir gece ailesiyle birlikte Medyen'den Mısır'a gitmekte olan Mûsâ mukaddes Tuvâ vadisine gelince Tûr dağı tarafında bir ateş görür ve ailesini bırakıp ateşe doğru ilerler. Mukaddes yerdeki vadinin sağ yanında bulunan ağaç yönünden duyduğu, "Ey Mûsâ! Şüphesiz ki ben senin rabbinim. Papuçlarını çıkar; çünkü mukaddes bir vadidesin. Ben seni seçtim. Şimdi -sana vahyedilene kulak ver" sözleriyle başlayan ilâhî hitapla peygamber olarak görevlendirildiği kendisine bildirilir (Tâhâ 20/11-24).

İnsanlara Allah'ın âyetlerini okuyan, "kitap" ve "hikmet"i öğreten, onları kötülükten arıtan bir peygamber olarak gönderilen (Âl-i İmrân 3/164; el-Cum'a 62/2) Hz. Muhammed'in bi'setinin nasıl başladığı konusunda Kur'an'da ayrıntılı bilgi yoktur. Hadislerde ise bi'setin sadık rüyalarla başladığı anlatılır. Nübüvvetin ilk müjdeleri kabul edilen ve altı ay süren bu rüyalar süresince Hz. Peygamber yalnız kalmak istiyor ve Mekke'nin kuzeydoğusundaki Hira dağında bir mağaraya çekilip tefekküre dalıyordu. Hira'ya son gelişinde "kulluk yapmak" (taabbüd) mânasına gelen tahannüs (التحنف) ile meşgul olduğu nakledilirse de bu taabbüdün ne şekilde olduğu hakkında bilgi verilmez. Tahannüsün "putlara tapmaktan uzak durmak ve Hz. İbrâhim'in dinine yönelmek" anlamındaki tahannüf (التحف) karşılığında kullanıldığını kabul edenler de vardır. Hz. Peygamber'e nübüvvetin gelişinden sonra da bir Hanîf olarak İbrâhim'in dinine uyma emrinin verilmesi (el-Bakara 2/135) bu görüşün doğruluğunu destekler mahiyettedir. Ancak o dönemin Arabistan'ında Hz. İbrâhim'in dinine dair doğru bilgiye sahip kimselerin bulunmadığı ve Hz. Muhammed'in peygamberlikten önce "kitap ve iman ne olduğunu bilmediği" (eş-Şûrâ 42/52) dikkate alınacak olursa, onun sadece putlara tapmaktan uzak durduğunu ve Hira'da günlerini tefekkürle geçirdiğini söylemek mümkün olur. Hira'da bulunduğu son gecede sabaha karşı kendisine melek gelmiş ve ona "oku!" demiştir (el-Alak 96/1-5). Böylece ilk vahyi alan Hz. Muhammed'in bi'seti kırk yaşlarında bulunduğu sırada gerçekleşmiş ve yirmi üç yıl devam etmiştir (*Müsned*, VI, 233; Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", I; Müslim, "İmân", 252). Bazı âlimler onun bi'setini üç devreye ayırır: 1. Ferdî ve gizli da-

vet. 2. Yakın akrabasından başlamak üzere yaptığı açık davet. 3. Medine'de başlayan ve bütün milletleri kapsayan davet. Bi'set, Hz. Peygamber'in hayatını bi'setten önce bi'setten sonra olmak üzere iki devreye ayırmak için bir esas teşkil etmiştir.

Bi'set Allah'ın fiillerinden biridir. Mu'tezile ve Şia, kul hakkında en hayırlı olanı (aslah) yaratmanın Allah'a vâcib olduğu şeklindeki genel prensiplerinden hareketle peygamber göndermenin de O'na vâcib sayılması gerektiğini, bunun aynı zamanda ilâhî bir lutuf olduğunu savunmuşlardır (Kâdî Abdülcebbar, XV, 18, 22, 28, 63; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, s. 99). Eş'arî ve Mâtürîdîler'e göre ise bi'set vâcib değil mümkün* olup Allah'ın hür iradesinin ve hikmetinin bir sonucudur (Gazzâlî, s. 121; Sâbûnî, s. 45).

BİBLİYOGRAFYA :

M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "b'as" md.; *Müşned*, VI, 238; Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 1; Müslim, "İmân", 252; İbn Hişam, *es-Sîre*, I, 233-240; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğnî* (nşr. İbrâhîm Medkûr v.dğr.), Kahire 1385/1965, XV, 18, 20, 22, 28, 63; Mâverdî, *A'lâmü'n-nübüvve*, Bağdad 1319, s. 14; Gazzâlî, *el-İktîşâd*, s. 121; Sâbûnî, *el-Bidâye*, s. 45; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa*, Kahire 1385-87/1965-67, IX, 103-104; Nevevî, *Şerhu Müslim*, II, 197-209; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I, 1-18; a.mlf., *es-Sîre*, I, 385-414; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, Kahire 1398/1978, I, 21; VIII, 548; XII, 308, 317; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, Bulak 1281, s. 99; Âlûsî, *Râhu'l-me'ânî*, XV, 37, 41; Abbas el-Kummî, *Sefinetü'l-bihâr*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Murtaza), I, 88; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Muhtaşarü't-Tuhfeti'l-İşnâ aşeriyye* (nşr. Muhibbuddin el-Hatib), Kahire 1373, s. 99.

A. LÜTFİ KAZANCI

BİSMİLLÂH

(bk. BESMELE).

BİSSAU

Gine Bissau Cumhuriyeti'nin başşehri
(bk. GINE BISSAU).

BİSTÂMÎ,

Abdurrahman b. Muhammed

(عبد الرحمن بن محمد البسطامي)

Abdurrahmân b. Muhammed b. Alî

b. Ahmed el-Bistâmî el-Hurûfî

(ö. 858/1454)

Tasavvufî ve tarihî eserleri yanında harflerin sihrî fonksiyonlarına ve cıfr, simya, vefk gibi bâtinî konulara dair eserleriyle tanınan sûfî müellif.

Antakya'da doğdu. İslâmî ilimlerde yetişmek arzusuyla çeşitli ilim merkezlerini dolaştı. M. Smith, kaynak göstermek-sizin, Bistâmî'nin 803'te (1401) Halep'in Timur tarafından yağmalanmasını görmüş olabileceğini belirtir (*El²* [Fr.], I, 1286). Daha sonra Kahire'ye giden Bistâmî dinî ilimlerin yanı sıra simya, tıp, tarih gibi alanlarda kendisini yetiştirdi. O dönemde Osmanlılar'ın en önemli ilim ve kültür merkezi olan Bursa'ya ne zaman gittiği belli değildir. Burada, ilim adamlarını himaye etmekle tanınan II. Murad'ın ilgi ve teveccühünü kazandı; bazı eserlerini ona ithaf etti ve bu şehirde öldü.

Taşköprizâde, Abdurrahman Bistâmî'yi "(Bâyezîd-i) Bistâmî meşrepli, Hanefî

mezhebinden ve Antakya doğumlu" diye tanıttıktan sonra onun hadis, tefsir ve fıkıhta âlim, harf ve isimlerin hassaları ve cıfr konularında ârif olduğunu, Bursa'da tanıştığı Molla Fenârî'den Arap dili ve edebiyatı alanlarında çok faydalandığını söyler (eş-Şekâ'îk, s. 46).

Eserleri. 1. *el-Fevâ' ihû'l-miskiyye fi'l-fevâtihî'l-Mekkiyye*. II. Murad'a ithaf edilen eser ansiklopedik bir çalışma olup Bistâmî'nin en önemli eseridir. Kâtib Çelebi, 100 kadar ilmin tanıtıldığı eserde o güne kadar hiç duyulmamış "garip ve acayip bilgiler" verildiğini, şer'î ve Arabî ilim dallarının gösterildiğini belirtir Bistâmî'yi ilimler ansiklopedisi (mevzû'atü'l-ulûm) tarzında eser veren en önemli müellifler arasında gösterir (*Keş-fü'z-zunûn*, II, 1905). Eserin 85. babından, müellifin *Fevâ' ih*'i 805 (1402) yılında hazırlamaya başladığı ve çalışmasını 844'e (1440) kadar sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Aynı yerde eser hazırlanırken faydalanılan kaynakların bir listesi de verilmiştir. Mecdî, Bistâmî'nin bu değerli çalışmasının tamamlanmamış olduğunu söyler (*Şekâik Tercümesi*, s. 68). Eserin Türkiye'de (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 688, Ayasofya, nr. 4160; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2519/20) ve Türkiye dışında (bk. Brockelmann, *GAL*, II, 300; *Suppl.*, II, 324) birçok yazma nüshası bulunmaktadır. 2. *Menâhicü't-tevessül fi mebahicü't-teressül*. Bistâmî'nin en çok tanınan eseridir. Harflerin sihrî fonksiyonlarına dair olan eser kırk altı "latife" halinde tertip edilmiş olup her latifede bir "sır" incelenerek bunlara birer "nükte" ve "hikâye" eklenmiştir. Mecdî'nin, "yolunu şaşırmışları hidayete kavuşturmak ve feleğin kahrına uğramış zavallıları mutluluk, talih, şan ve şerefe ulaştırmakta eşi bulunmaz bir kaynak" olduğunu söylediği (*Şekâik Tercümesi*, s. 68) bu eser Selâhaddin Safedî'nin *Cinâ-nü'l-cinâs*'ı ile birlikte basılmıştır (İstanbul 1299). 3. *Şemsü'l-âfâk fi 'ilmi'l-hurûfî ve'l-evfâk* (Hacı Selim Ağca Ktp., nr. 527). 4. *Mittâhu'l-cifri'l-câmî* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2812/3). 5. *el-Ed'iyetü'l-muntehabe ve'l-edviyetü'l-mücerrebe* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 377). 6. *Reşhu 'uyûnî'l-hayât fi şerhi fûnûnî'l-memât* (Süleymaniye Ktp., Şehit Ali Paşa, nr. 1204). 7. *Harâ'idü'l-mülûk fi ferâ'idü's-sülûk*. İki babdan oluşan eserin birinci babında faziletli olanın yöneticilikteki önemi, ikinci babında Hızır ile İlyâs hakkındaki rivayetlerde görülen çelişkinin giderilmesi üze-

Abdurrahman Bistâmî'nin *Fevâ' ihû'l-miskiyye fi'l-fevâtihî'l-Mekkiyye* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 688)